stav.ba

Bosanska nacija ne postoji, bošnjačka nacija se dokazala u svim elementima svoje strukture

Autor: Razgovarao: FILIP MURSEL BEGOVIĆ

18–23 minutes

Adib Đozić rođen je 1953. u Đozićima (Izabojna) kod Srebrenice. Osnovnu školu završio je u Srebrenici, srednju u Bijeljini, a studij sociologije 1976. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu. Na Univerzitetu u Tuzli vršio je zvanja od višeg asistenta do redovnog profesora, a predavao na Filozofskom i Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli nastavne predmete iz uže naučne oblasti sociologije. Osnivač je posebne sociološke discipline "Sociologija genocida". Autor je sedam knjiga, između ostalih, *Bošnjačka nacija* (2003), *Ogledi o bosanskohercegovačkom društvu – Prilog sociologiji bosanskohercegovačkog društva* (2012),

Studije o bošnjaštvu – Prilog sociologiji nacionalnih zajednica u Bosni i Hercegovini (2013). Koautor je s prof. dr. Jusufom Žigom univerzitetskog udžbenika *Sociologija* (četiri izdanja). Objavio preko osamdeset naučnih radova. Knjiga *Studije o bošnjaštvu* nagrađena je Plaketom "Hasan Kaimija" 2015. godine za najbolje djelo iz oblasti društvenih i humanističkih nauka objavljeno u Bosni i Hercegovini u 2013. i 2014. godini. U toku Agresije na Bosnu i Hercegovinu od 1992. do 1995. bio je pripadnik Armije Republike Bosne i Hercegovine. Živi u Srebrenici.

STAV: Pitanje građanskog uređenja nametnulo se i kao kamen političkih spoticanja i kod nekih kao utopijska fantazmagorija koju Hrvati i Srbi vide kao prijetnju vlastitom opstanku. Živite u Srebrenici. Šta bi to bilo građansko iz perspektive Srebrenice?
ĐOZIĆ: Građansko iz perspektive Srebrenice ne može biti ništa drugo sem potpuna primjena principa Opće deklaracije o ljudskim pravima. To prije svega znači da i građani bošnjačke i srpske nacionalnosti u Srebrenici imaju podjednaka i građanska i politička prava, što sada nije slučaj. Konkretni primjeri diskriminatorskog položaja Bošnjaka u Srebrenici jesu: neravnopravnost kod zapošljavanja u institucijama i organima lokalne javne uprave. U obrazovnom sistemu Bošnjacima je uskraćeno jedno od osnovnih ljudskih prava, a to je pravo da svoj maternji jezik zovu njegovim

historijskim imenom bosanski jezik. Kada je u pitanju obrazovni sistem Republike srpske koji se primjenjuje u Srebrenici, a tiče se obilježavanja značajnih školskih datuma, on je od zvaničnih institucija potpuno pravoslaviziran. Pojednostavljeno rečeno, i u nastavnim programima maternjeg jezika, književnosti, historije i u obilježavanju značajnih ličnosti Bošnjaci su potpuno zapostavljeni, "izbrisani". Želio bih istaći razliku između dva nivoa društvene strukture, tj. razliku između prakse svakodnevnog života "običnih ljudi" i političke sfere. Sasvim je normalna i primjerena svakodnevna interakcija građana bošnjačke i srpske nacionalnosti u Srebrenici u odnosu na sferu politike, gdje srpska lokalna politička elita slijedi srpsku entitetsku elitu u srbiziranju svega što je bošnjačko i bosansko i ta dva nivoa društvene stvarnosti neophodno je zasebno analizirati i donositi određene prijedloge za rješavanje evidentnih problema u funkcioniranju istinskog građanskog u Srebrenici, tj. potpune primjene Opće deklaracije o ljudskim pravima.

STAV: Jeste li primijetili da dio Bošnjaka u zadnje vrijeme voli isticati da su Bosanci i Hercegovci. Šta bi to trebalo značiti? Nikad nismo, naprimjer, čuli za nekog Srbina ili Hrvata koji živi van svoje matice da kaže da je uspješan Bosanac i Hercegovac u dijaspori? Za razliku od njih, naši se Bošnjaci

natječu u nominaciji koja faktički ne postoji? Pitam Vas ovo kao sociologa.

ĐOZIĆ: Dobro ste primijetili "da dio Bošnjaka u zadnje vrijeme voli isticati da su Bosanci i Hercegovci", a ne Bošnjaci, što uistinu, prema društveno-historijskom razvoju etničkih odnosa u Bosni i Hercegovini, oni i jesu. Također, s pravom konstatirate da "nikad nismo, naprimjer, čuli za nekog Srbina ili Hrvata koji živi van svoje matice da kaže da je uspješan Bosanac i Hercegovac u dijaspori". Za mene kao sociologa to je vrlo interesantan fenomen čije uzroke treba tražiti u mnoštvu društveno-historijskih, društveno-političkih i društveno-kulturnih činilaca koji su doveli do ovog fenomena. Navest ću samo neke za koje smatram da su značajni. To je ideološko naslijeđe fenomena jugoslavenstva u bivšoj zajedničkoj državi SFRJ koje je bilo najzastupljenije među Bošnjacima, koji su tada nominirani kao Muslimani. Ne želeći da budu Muslimani, jer ih je to asociralo na islamsku vjeru, kulturu i duhovnost, od koje su se oni željeli distancirati i dodvoriti vladajućoj ideologiji, nazivali su se Jugoslavenima. Jugoslavenstvo kao navodna etnička odrednica dio je ideološkog spektra lijevog mesijanizma čija je osnovna karakteristika napraviti odmak od nacionalnog kao društveno realnog u političko-apstraktno, nadrealno. Sljedeći uzrok bježanja ili distanciranja od nacionalnog muslimanstva u jugoslavenstvo,

danas od bošnjaštva u bosanstvo, jeste specifičan oblik samostida koji se formirao kod dijela bošnjačke "lijeve" inteligencije. Neophodno je mnogo šire prostora da bismo se upoznali s fenomenom samostida kod Bošnjaka, zato predlažem pročitati moj rad *Identitet i samostid – kako to izgleda kod Bošnjaka*, objavljen u *Historijskim pogledima* br. 6 (Centar za istraživanje moderne i savremene historije Tuzla, 2021. godine). Treći razlog jeste, po mom mišljenju, "pomodarstvo". Dio bošnjačke inteligencije iz nemoći ili iz neznanja ili iz navodne političke profitabilnosti pokušava se "dodvoriti" bošnjačkim političkim neprijateljima kako bi u nekim kvazigrađanskim političkim opcijama profitirali i svoju političku volju nametnuli Bošnjacima.

STAV: Kao sociolog i autor knjige "Bošnjačka nacija", jeste li iziritirani kada Vaše kolege intenzivno promoviraju bosansku naciju? Postoji li ona uopće, je li moguća?
ĐOZIĆ: Primarno sam sociolog i imam potrebu da malo šire kažem nekoliko činjenica o knjizi *Bošnjačka nacija*. Knjiga *Bošnjačka nacija* objavljena 2003. godine ustvari je moja doktorska disertacija neznatno prilagođena knjiškom formatu. Disertaciju sam odbranio na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, a nosila je naziv *Bošnjaci u svjetlu savremenih teorija o naciji i nacionalnom pitanju*. Teza je prošla sve relevantne procedure, od vijeća studijskog odsjeka

preko nastavno-naučnog vijeća doktorskog studija i Senata Univerziteta u Sarajevu, bez ijedne negativne kritike. Mentor disertacije bio je rahmetli prof. dr. Nijaz Duraković, a recenziju knjige potpisali su prof. dr. Nijaz Duraković i prof. dr. Jusuf Žiga, zasigurno najznačajniji bosanskohercegovački sociolozi do danas. Ove činjenice ističem da ukažem da, pored mog šestogodišnjeg rada na tezi, i na relevantne ljude i institucije koje su knjizi dale naučni legitimitet. Do dana današnjeg niko od ovih novokomponiranih zagovornika “bosanstva” kao nacionalne kategorije nije napisao ni pola stranice teksta kritike. Da paradoks bude veći, do sada nije izašla knjiga, odnosno naučno djelo od zagovornika bosanstva o bosanskoj naciji, sem knjige Esada Zgodića *Ideja bosanske nacije*. Želim napomenuti da uvaženi profesor Zgodić piše o ideji bosanske nacije, a ne o bosanskoj naciji kao društvenoj činjenici. Nisam iziritiran kada moje pojedine kolege promoviraju bosansku naciju koje nema, nego ih žalim jer ih želim upoznati s jednom neospornom naučnom činjenicom u sociologiji i nauci uopće: Ne možeš negirati ono što postoji, ono će svojim postojanjem natjerati na priznanje. Bošnjačka nacija postoji kao društvena grupa, kao društveno-historijski i društveno-civilizacijski produkt bosanskohercegovačkog društva i ona je svojim postojanjem natjerala i svoje neprijatelje da je priznaju,

istina, nerado. Ostala je još samo šačica preglasnih bošnjačkih intelektualaca koji je ne priznaju. Međutim, to nije problem bošnjačke nacije koja postoji i koja se dokazala svojom bogatom egzistencijom u svim segmentima svoje strukture: historijske, kulturne, političke, umjetničke, duhovne i drugih. Bosanska nacija ne postoji. Nije do sada postojala ni kao statistička kategorija, a da ne govorimo kao društvena grupa, odnosno društvena činjenica. Da li će se nekad formirati na prostoru Bosne i Hercegovine, to nije pitanje nauke već futurologije. Želim istaći da je sociologija nauka o društvenim činjenicama i društvenom djelovanju, a ne predviđanju šta će se u budućnosti desiti.

STAV: Pa u čemu je onda problem? Zašto 30 godina nakon vraćanja historijskog imena naša elita praktički negira vlastito ime?
ĐOZIĆ: Na ovo pitanje neke segmente odgovora sam dao u prethodnom pitanju. Želio bih samo potcrtati da dio bošnjačke elite koji negira bošnjačku naciju koja postoji i zagovara bosansku naciju koja ne postoji jeste prije svega odraz elementarnog neznanja bosanskohercegovačke društveno-historijske prakse i teorijsko-metodoloških postulata sociologije.

STAV: Želite li reći da naša elita bježi od vlastitosti, skrivajući

se iza bosanstva kao nečega u čemu je niko ne etiketira i ne proziva za nacionalizam? Kukavički, zar ne?
ĐOZIĆ: U potpunosti bih se složio s Vašim pitanjem. Ono je istovremeno i najbolji odgovor na postavljeno pitanje.

STAV: Možete li se složiti da je bošnjački narod bolji od svoje intelektualne elite? Naime, dok narod dobro osjeća šta je, elita kalkulira i bavi se mimikrijom, doslovno bivajući "suncokretima". No, nije li ovakvo stanje neodrživo jer je narod bez elite dugoročno izgubljen?
ĐOZIĆ: Bošnjački narod koji se u svom historijskom hodu formirao kao politička nacija nije bez razloga dugo vremena nosio epitet koji su mu dali oni koji su ga poznavali kao "dobre Bošnjane". I danas je tako. Bošnjačka nacija je skup dobrih ljudi koji i kao narod i kao nacija nije izvršio nasilje nad drugim narodima i drugim državama. Naprotiv, od srednjeg vijeka i vođenja križarskih ratova protiv "dobrih Bošnjana" do rata protiv bosanskohercegovačkog društva i države (1992–1995), kada je nad Bošnjacima izvršen zločin genocida, Bošnjaci su bili predmet nasilja i borbe ne samo za politički već i za biološki opstanak. I pored zločina koji se nad njima permanentno čine, oni nikada nisu na zločin odgovorili zločinom već uvijek pozivali na suživot različitih religija, kultura i etnija u Bosni i Hercegovini kao jedinstvenoj državi u kojoj ima mjesta za

sve.

STAV: Možemo li reći da je bošnjačka nacija prirodno stanje? Zapravo, zanima me jesu li Bošnjaci potvrđeni kao nacija, je li to završen proces, bez obzira na to što neke Vaše kolege imaju probleme s definicijama koje se uče na prvoj godini studija politologije?

ĐOZIĆ: Bošnjačka nacija je završen društveno-historijski proces. Ona je kao nacija priznata od međunarodne zajednice i potvrđena važećim Ustavom Bosne i Hercegovine kao ustavna činjenica, a što

je najvažnije – bošnjačka nacija je samosvjesna sebe kao kvintesenca bosanskohercegovačkog društva i države. Ovo faktičko stanje egzistencije bošnjačke nacije nemoguće je osporiti mišljenjem nekolicine intelektualaca koji se stide sami sebe, a sigurno da ne bi dobili prolaznu ocjenu u gimnaziji iz nastavnog predmeta sociologija kod profesora koji je redovno završio studij sociologije na bilo kom univerzitetu u Evropi i svijetu.
Uistinu, ovdje se radi o nekoj vrsti samokanibalizma, odnosno samouništenja, jer ovdje se oduzima pravo svim Bošnjacima u dijaspori i domovinskim zemljama, kojih ima mnogo više nego Bošnjaka u BiH, pravo i na nacionalno ime i na državu porijekla. Teorija bosanske nacije od njih pravi Hrvate, Srbe, Crnogorce, Nijemce, Dance itd. Istodobno ni bosanski Srbi ni bosanski Hrvati ne žele čak da im se prišiva prefiks bosanski, a kamoli da bi pristali da budu dio bosanske nacije. Promjenom državljanstva ne može se promijeniti nacionalni, vjerski, kulturni i svaki drugi identitet. Neko ovdje ne razlikuje pripadnost državljanstvu od pripadnosti naciji. Pitajte danas stanovnike Kosova, nikada nećete čuti da su nacionalno izjašnjeni kao Kosovari već isključivo Albanci. Ako bismo konsultirali primjere iz prošlosti, imate bivšu Čehoslovačku, u kojoj nikada nisu nacionalno živjeli Čehoslovaci, već Česi i Slovaci. Imate i Jugoslaviju, ali nacionalno jugoslavenstvo nikada nije

zaživjelo, kao što nikada u Bosni i Hercegovini nije zaživjelo ni integralno hrvatstvo i integralno srpstvo, koje se pojavljivalo u različitim periodima kao dio strategija nacionaliziranja Bošnjaka. Pa kako će onda danas zaživjeti bosanska nacija koja nema nikakve šanse ako je Srbi i Hrvati ne prihvate kao vlastiti nacionalni identitet?!

STAV: Jeste li primijetili, mimo toga da je nacionalno bosanstvo eufemizam za neko neojugoslavenstvo, da promotori bosanske nacije izjednačavaju tri tzv. etnonacionalne politike i tri tzv. etnokonfesionalne zajednice u BiH, s impliciranjem da je SDA ista kao SNSD i HDZ te da je IZ ista kao klerikalizirana SPC i KC? Jesu li moguće ove usporedbe?
ĐOZIĆ: Već smo rekli da nacionalno bosanstvo kao društvena činjenica ne postoji. Postoji bosanstvo, ali ne kao nacija nego kao sasvim drugi sadržaj koji unutar sebe sažima prije svega bosanskohercegovačko državljanstvo, bosanskohercegovački patriotizam, osjećaj pripadnosti zemlji Bosni, bosanstvo koje u sebi sažima raznovrsne oblike kulturnog sinkretizma u Bosni i Hercegovini, međureligijskog dijaloga i tolerancije i ostalih sadržaja koji su u susretu kultura, religija, etnija na bosanskom tlu formirali bosansko jedinstvo različja koje svoje različitosti ne sukobljava već

prepoznaje, afirmira i dalje razvija. To bosanstvo nije suprotstavljeno etničkom bošnjaštvu formiranom kao bošnjačka nacija i, što je najvažnije istaći, upravo je bošnjaštvo osnova bez koje ne bi uopće egzistiralo bosanstvo. No, za cjelovitiju analizu dijalektičkog odnosa bošnjaštva i bosanstva neophodna je mnogo šira elaboracija. Jedan od najperfidnijih oblika kriptoiziranja zločina nad Bosnom kao državom i Bošnjacima kao nacijom jeste izjednačavanje onih koji su u ratu branili državu Bosnu i Hercegovinu i onih koji su je napadali i "rasturali". U ratu su ih nazivali "zaraćene strane" da bi se skrilo ko je to agresor, a ko branilac Bosne i Hercegovine. Ista je situacija danas u miru, kada se izjednačavaju oni probosanski politički subjekti, ne bih se složio da je to samo SDA, nego i Stranka za Bosnu i Hercegovinu i još neke probosanske političke stranke, s političkim strankama kao što su SNSD i HDZ, koje djeluju antibosanski. Ista je situacija s vjerskim zajednicama. Srpska pravoslavna crkva se još uvijek nije ogradila od zločinaca koji su pravosnažnim sudskim presudama proglašeni ratnim zločincima.

STAV: Kad smo već kod usporedbi, s čime biste usporedili našu ljevicu? Kome su bliži – staljinizmu, titoizmu, neoliberalizmu ili su neki mutant?
ĐOZIĆ: Teško je baš sve političke subjekte bosanskohercegovačke

ljevice strpati u isti koš, ali dobar dio bosanskohercegovačke političke ljevice utočište traži među Bošnjacima. Kome su bliže staljinizmu, titoizmu, neoliberalizmu, teško je bez sveobuhvatne analize precizno utvrditi, ali je jedno sigurno da oni pripadaju ideologiji lijevog mesijanizma, takozvanom, kako bi rekao Anderson Benedict, "racionalističkom sekularizmu", koji smatraju civilizacijskim političkim dostignućem, ali ja bih ih želio podsjetiti na stav Andersona Benedicta da su zločini genocida u Evropi, među koje svakako spada Holokaust u Drugom svjetskom ratu i Genocid nad Bošnjacima u ratu protiv bosanskohercegovačkog društva i države (1992–1995), između ostalog i djelo "ideologije racionalističkog sekularizma".

STAV: Kako biste opisali stanje u tzv. crvenoj Tuzli? Ona je uvijek slovila za najradikalniji lijevi bastion, a često se zna primijetiti i tendencija stvaranja neke vrste, mogli bismo reći, i "autonomne" pokrajine.

ĐOZIĆ: Od Tuzle se želi napraviti slučaj u smislu da se prikaže kako je samo u Tuzli moguć istinski suživot bosanskohercegovačkih nacionalnih zajednica. Navode se primjeri očuvanja vjerskih objekata za vrijeme rata protiv bosanskohercegovačkog društva i države (1992–1995), što nije tačno. Na svim prostorima na kojim je Armija Republike Bosne i

Hercegovine branila i odbranila Bosnu i Hercegovinu sačuvani su i ljudski životi i Srba i Hrvata i njihovi vjerski objekti. Tuzla je bila samo centar slobodne teritorije s manje ratnih razaranja nego što su to rubna područja: Teočak, Kladanj, Gradačac i druga. Napomenuo bih, ni u Sarajevu nije srušena ni katolička katedrala, ni Saborna pravoslavna crkva, dok su npr. u Banjoj Luci, gdje uopće nije bilo ratnih dejstava, porušene sve džamije i ostali spomenici islamske kulture. Ako bismo danas izvršili eksplicitniju analizu procentualne zastupljenosti Bošnjaka i Srba npr. u Bijeljini, Srebrenici i Tuzli, vidjeli bismo da je procentualno multietnička sadržajnost Bijeljine i Srebrenice mnogo bolja nego Tuzle. U Tuzli je istinski multietnička samo općinska administracija. Treba istaći da niko nije građane srpske i hrvatske nacionalnosti silom tjerao iz Tuzle, ali ni iz ostalih gradova, jednostavno, oni su većinom prodali svoju privatnu imovinu i odselili u Republiku Srbiju ili u bosanskohercegovački entitet Republiku srpsku.

STAV: Bavite se sociologijom genocida kao novom subznanstvenom teorijom genocida. Šta bi ova teorija podrazumijevala na primjeru Genocida u Bosni i Hercegovini?

ĐOZIĆ: Ja sam utemeljio naučnu disciplinu *Sociologiju genocida* na Filozofskom i Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli i ona se danas institucionalno izučava kao redovan ili izborni nastavni predmet na pojedinim studijskim odsjecima. Ovom prilikom se želim zahvaliti akademskoj zajednici Univerziteta u Tuzli što je prihvatila ovaj nastavni predmet i podržala ga, što nažalost nije slučaj na drugim bosanskohercegovačkim univerzitetima. *Sociologija genocida* primarno treba da služi u spoznaji genocida koji se izvršavao nad Bošnjacima tokom historije i u ratu protiv bosanskohercegovačkog društva i države (1992–1995) jer je ta praksa sasvim normalna u obrazovnim sistemima zapadnoevropskih država, Kanade i SAD-a kada je u pitanju izučavanje Holokausta nad Jevrejima i Romima u

Drugom svjetskom ratu. Pored spoznaje istine o Genocidu nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini, koji traje od početka nacionalnooslobodilačkih pokreta na Balkanskom poluotoku do danas, *Sociologija genocida* treba da se uključi u spektar nauka koje će njegovati kulturu sjećanja kod Bošnjaka kako im se ovaj zločin više nikada ne bi dogodio.

Ne postoji cjelovita istina o Genocidu nad Bošnjacima, ona se nažalost lokalizira i svodi se samo na Srebrenicu jula 1995. godina. Istina je sasvim drugačija i temelji se na osnovi pravomoćnih presuda MKSJ, njemačkih sudova i Suda BiH. Genocid nad Bošnjacima dešavao se od 1992. do 1995. godine. Za Genocid nad Bošnjacima u Doboju 1992. godine pravomoćno je osuđen na doživotnu kaznu u Njemačkoj Milan Jorgić zvani Jorga. To je prvi čovjek osuđen za zločin Genocida u Evropi nakon Nirnberškog procesa. Zatim pred njemačkim sudovima, a potvrđeno pred Saveznim sudom Njemačke, osuđen je za Genocid nad nesrbima u Kotor-Varoši Đurađ Kušljić na doživotni zatvor. Maksim Sokolović je također pred njemačkim sudovima osuđen za saučesništvo u genocidu nad bošnjačkim stanovništvom u okolini Zvornika. Dakle, imamo, mimo Srebrenice, zvanične presude za genocid u Doboju, Kotor-Varoši i okolinu Zvornika. Mislim da se ove činjenice dovoljno ne eksploatiraju. Genocid se ne može lokalizirati. Ne postoji

srebrenički genocid jer on se ne može svesti na teritorij već se odnosi na društvenu grupu – Bošnjake. Lokaliziranje genocida je jedan od najperfidnijih načina skrivanja i kriptoiziranja Genocida nad Bošnjacima.